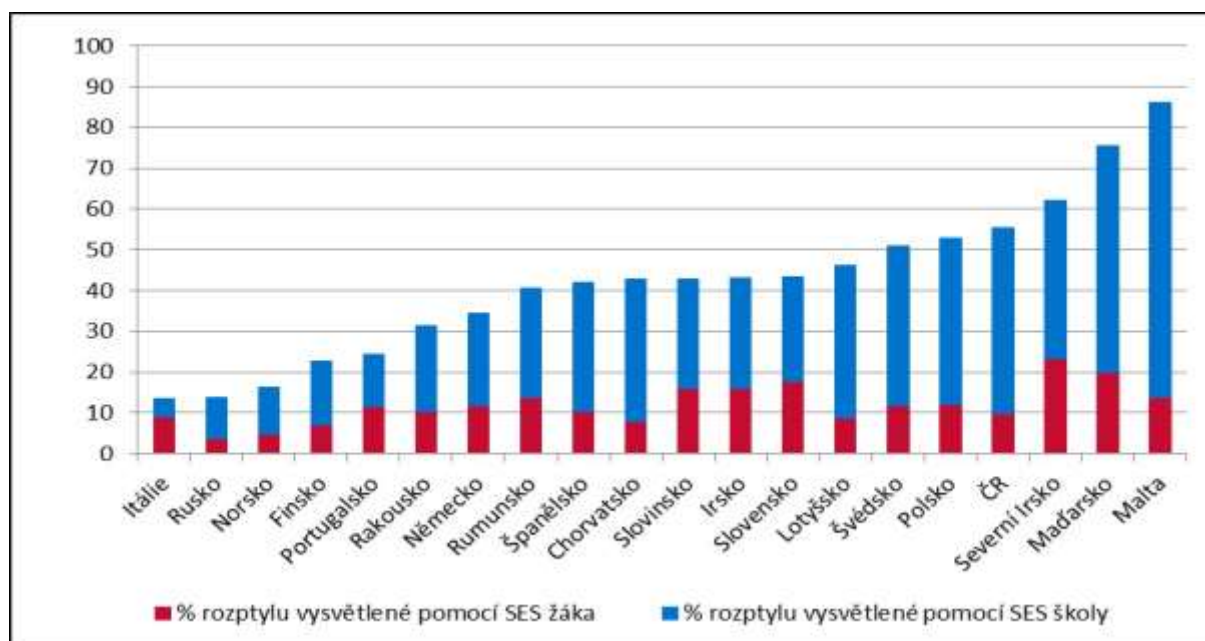

Důležité je však upozornit na skutečnost, že sociálně-ekonomický status žáka nepůsobí pouze na úrovni jednotlivce, ale že se jeho působení zvyšuje ještě tím, když „děti z dobrých rodin“ chodí spolu do školy či třídy, čímž je vyšší i socioekonomický status dané třídy nebo školy (SES třídy nebo školy). Jak jsme ukázali v grafu č. 2, jsou i značné rozdíly v průměrném SES tříd jednotlivých škol, a proto se můžeme podívat, jak přispívají k podmíněnosti výsledků českých žáků v matematice (statisticky jde o zavedení proměnných na druhé úrovni). Socioekonomické složení třídy přispívá k jejímu průměrnému výsledku o plných 50 bodů. Z grafu č. 2 je patrné, že rozdíl v průměrném SES třídy se pohybuje až ve dvou jednotkách, což přispívá k rozdílu ve výsledcích žáků těchto škol. Když konstruujeme vysvětlující HLM model, kde zahrneme všechny žákovské proměnné zmíněné výše (SES žáka, pohlaví žáka a jeho sebepojetí v matematice), a zároveň do modelu přidáme vliv průměrného SES třídy a to, zda je třída výběrová (jazyková), podaří se nám vysvětlit až 59 % všech rozdílů ve výsledcích jednotlivých tříd (je to dáno rodinným zázemím žáků v dané třídě a výběrovostí třídy). Z obou proměnných vysvětlujících rozdílů mezi třídami pak SES třídy se vzrůstem o jednotku přinese zlepšení průměrného výsledku třídy v matematice o 36 bodů. Pokud se navíc jedná o jazykovou třídu, pak třída se zaměřením na cizí jazyky dále přispívá ke zlepšení průměrného výsledku třídy o dalších 13 bodů na třídu (oproti tomu, kdyby třída měla děti se stejným rodinným zázemím, ale nebyla výběrová). Lze to vysvětlit buď tím, že skutečně tyto školy ještě lépe vzdělávají žáky v matematice (a nejen v ní), anebo také tím, že sociálně-ekonomický status nepokrývá vše, co rodina přináší v podpoře dítěte a jak přispívá k jeho výsledkům. Například význam, který rodina přisuzuje vzdělání nebo třeba právě matematice, není ve výpočtu SES zahrnut, ale přitom může působit na výsledky žáků (individuálně i skupinově na celé třídy). Data z výzkumu TIMSS tento efekt neumožňují odlišit. Pouze longitudinální výzkum by mohl lépe ukázat, zda jde o skutečně přidanou hodnotu výběrových tříd nad SES žáků nebo zda jde i zde o statisticky nevysvětlené působení rodiny.

Graf č. 3 Procento rozptylu výsledků v matematice vysvětleného sociálně-ekonomickým statusem žáka a sociálně-ekonomickým statusem školy (TIMSS 2011, 4. ročník, na základě HLM modelů)

HLM modely, které umožňují určit vliv rodinného zázemí na výsledky žáků v matematice, byly spočítány pro všech 20 evropských zemí, které se účastnily výzkumu TIMSS 2011, aby bylo možné porovnat, je-li podmíněnost výsledků českých žáků jejich rodinným zázemím